

Polityka społeczna – odpowiedź na potrzeby czy dyktat możliwości?

Prof. dr hab. Julian Auleytner

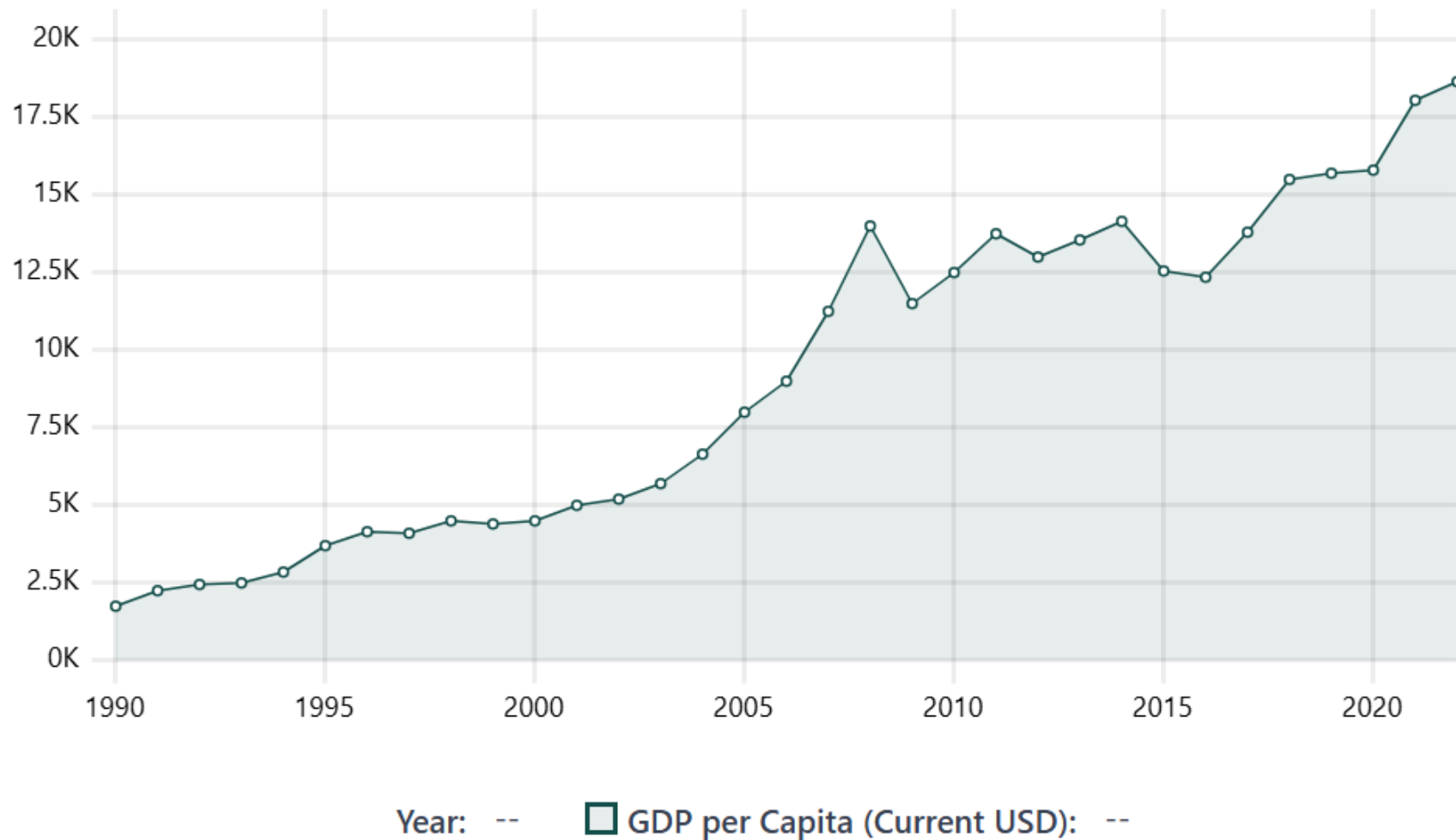
Uczelnia Korczaka - ANS

Kraków 7.X.2025

Historic GDP per Capita of Poland (1990 - 2024)

PKB na głowę 1
mieszkańca:
2001 – 5,0 tys.\$
2024 – 18 tys.\$,
ale 38 miejsce
na świecie w
2024 i 19 w UE.

Problemy
socjalne
zamożnego
kraju

Źródło: [GDP per Capita of Poland \(Past & Current\) | database.earth](https://database.earth.com)

Dawniej i dziś

- W 2004 r. wprowadziliśmy do UE ok. 13 mln obywateli żyjących poniżej minimum socjalnego lub na jego granicy.
- 2004 r. startowała ustawa o pomocy społecznej (zastąpiła tą z 1923 r.)
- 2024 r. - ok. 1,2 mln osób obsługiwanych przez 132 tys. pracowników socjalnych.
- Starzenie się społeczeństwa przyczyni się do zwiększania zatrudnienia pracowników socjalnych

Czym jest polityka społeczna jako działanie

Zaangażowanie państwa, samorządów i OPP na rzecz dobra wspólnego w oparciu o zasadę pomocniczości w przedziale wieku 0 – 100 lat

Ryzyka socjalne jako motyw zaangażowania

Dwa typy zaangażowania:

Zaangażowanie **formalne** – co konkretnie robimy w oparciu o prawo i posiadane zasoby,

Zaangażowanie **na bazie wartości** ważnych w życiu zbiorowym

Instrumenty polityki społecznej

- Ustawy
- Konwencje (Prawa kobiet, dzieci, niepełnosprawnych, uchodźców i mniejszości)
- Fundusze (np. FP, PFRON, FSolid., **EFS+**)
- Organizacje – samorząd + opp

Lokalna strategia rozwiązywania problemów społecznych

Działania generacyjne wobec

- Dzieci i młodzieży
- Kobiet,
- Mężczyzn
- Rodziny
- Seniorów
- Obcokrajowców

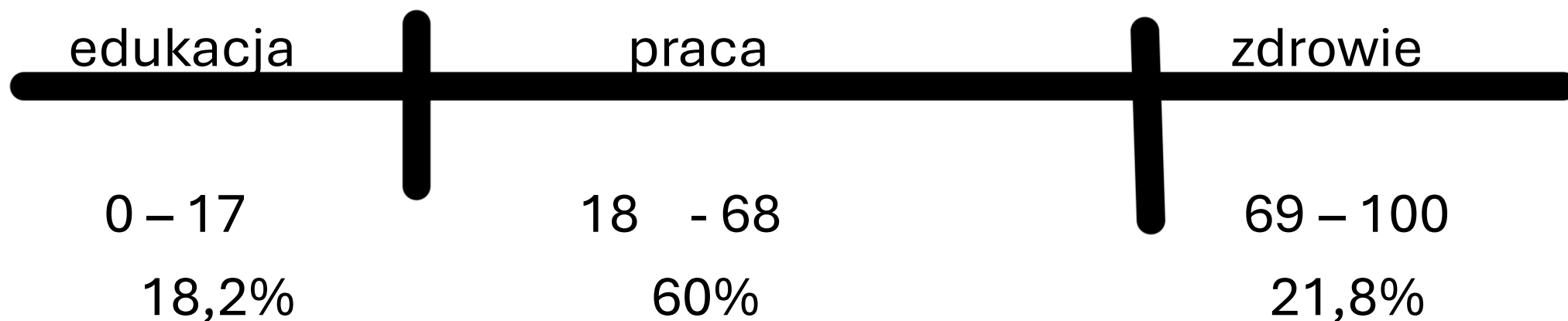
Dobro wspólne

Zdrowie
Edukacja
Praca
Czas wolny
Dialog
Mieszkalnictwo
Pomoc społeczna

Instrumenty w działaniu

- Prawne
- Finansowe
- Organizacyjne

Cztery generacje Polaków (przykładowo wg danych z 2020)

wiek mobilny do 44 roku

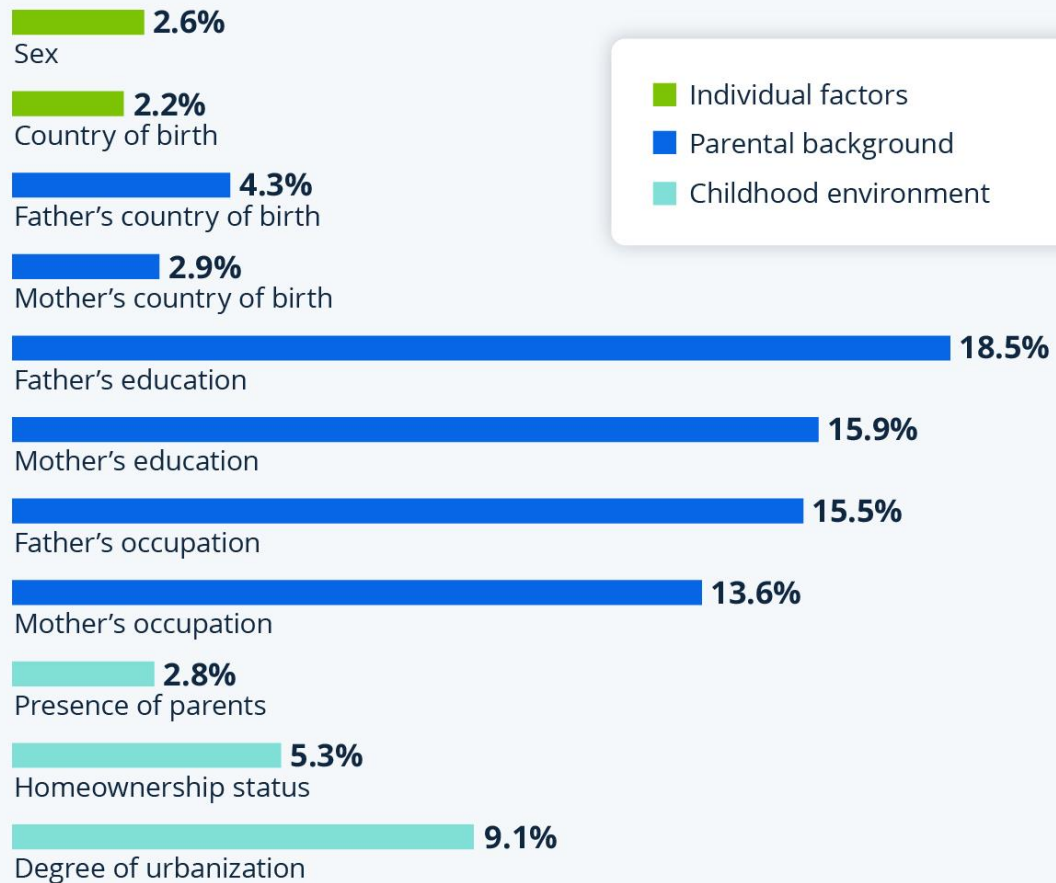
wiek niemobilny od 44 roku

Nie mamy generacyjnej polityki społecznej

Pochodzenie rodziców jest kluczem do wyjaśnienia nierównych szans **dzieci**

Parental Background Is Key to Explaining Unequal Chances

Median contribution of different factors to inequality of opportunity in household income in the OECD*

* Inequality of opportunity is the share of income inequality that can be attributed to factors beyond people's control

Source: OECD

Mapa problemów społecznych 2001 - 2025

- Problemy demograficzne
- Ubóstwo
- Przemoc i zaburzenia psychiczne
- Bezrobocie,
- Problemy mieszkaniowe
- Problemy zdrowotne
- **Nadwaga i Otyłość**
- Patologie i przestępczość
- Kwestia edukacji
- **Wykluczenie**
- **Dezinformacja**

Problemy demograficzne

- 2000 r. – 380tys.; 2024 r. – 237 tys.
- Średni wiek kobiet w momencie urodzenia pierwszego dziecka to prawie 29 lat, o 6 lat więcej niż w 1990 r., a liczba bezdzietnych kobiet w tym samym czasie wzrosła z 8 proc. do 20 proc.
- Ponad 60% dzieci rodzą kobiety w wieku 30+;
- zmniejszenie wielkości gospodarstwa domowego – w 1990 r. przeciętna liczba osób w polskim gospodarstwie domowym wynosiła 3,1 a w 2022 r. – 2,55.
- na 100 kobiet w wieku rozrodczym rodzi się 126 dzieci, najmniej od 2005 r.
- **Spadek ludności Polski,**
- **Brak polityki asymilacyjnej dla imigrantów!**

Niedostatek - ubóstwo – bieda - nędza

- „Szlachetna Paczka” - niemal 400 tys. dzieci (i 290 tys. seniorów) doświadcza skrajnego ubóstwa.
- Po wprowadzeniu w warunkach deflacji Programu 500+ przejściowo spadło ubóstwo dzieci, ale w efekcie inflacji wróciło do poprzedniego poziomu 400 – 500 tys.
- Obecne 800 zł to poziom **minimum egzystencji** w gospodarstwie 3 osób z małym dzieckiem, czyli swoisty ***Dochód Gwarantowany***.
- ***Nie mamy ogólnopolskich badań skutków ubóstwa dzieci***

Internet - Zaburzenia psychiczne dzieci i młodzieży

- depresja,
- lęk,
- zaburzenia odżywiania (anoreksja, bulimia),
- myśli i próby samobójcze,
- uzależnienia,
- kłopoty ze snem
- Agresja
- Malejące możliwości zwalczania tych zaburzeń

Przemoc (z oficjalnych danych)

- Rocznie: 30 przypadków śmierci dzieci z rąk rodziców/partnerów,
- 2022 r. - 61 tys. wypełnionych formularzy „Niebieska Karta”
- **1/5 gmin nie** aktywuje procedurę „Niebieskie Karty”, mimo obowiązku wynikającego z ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej.
- Dotkniętych przemocą – 71,5 tys. w tym małych – 11 tys.
- **Przemoc to kult siły** – ANTYWYCHOWAWCZY NURT
- **Przemoc** to dla niektórych sposób rozwiązywania problemów.
- 2023 r. **145 samobójstw** i kilkaset prób samobójczych dokonywanych przez dzieci i młodzież. Najwięcej młodocianych samobójców znajdziemy wśród uczniów szkół ponadpodstawowych, pomiędzy 15 a 19 rokiem życia.
- Skutki wychowawcze przemocy w rodzinie.
- W 2022 r. w pieczy zastępczej przebywało 72,8 tys. dzieci
- Powszechna nieznajomość Ustawy Kamilka! oraz Konwencji ONZ i Rady Europy ratyfikowanych przez Polskę!
- **Brak ogólnopolskich badań nt. przemocy wobec dzieci.**

Wykluczenie komunikacyjne

(Badanie UNICEF 2024 na próbie 2468 uczniów (12 – 19 lat))

- co 6 młoda osoba w wieku 12-19 lat jest zagrożona wykluczeniem transportowym
- 30% badanych uważa, że w ich miejscu zamieszkania dostęp do komunikacji publicznej jest problemem
- 44% uczniów szkół średnich wybierając swoją szkołę kierowało się dostępnością dogodnych połączeń transportowych
- 21% młodzieży deklaruje, że wybrałoby inną szkołę, gdyby nie problemy transportowe
- 30% ankietowanych ma poczucie, że gdyby nie kwestia dojazdów, ich relacje ze znajomymi byłyby lepsze.
- **Wykluczenie komunikacyjne dotyczy edukacji i zdrowia oraz kultury**
- **Źródło:** <https://unicef.pl/co-robimy/baza-wiedzy/raporty-unicef/wykluczenie-transportowe-dzieci-i-mlodziezy-raport-z-badan>

Alkohol i używki wśród młodych

- 47% szesnastolatków w Polsce piło alkohol w ciągu ostatnich 30 dni.
- 22% deklarowało używanie narkotyków.

Niepowodzenia szkolne

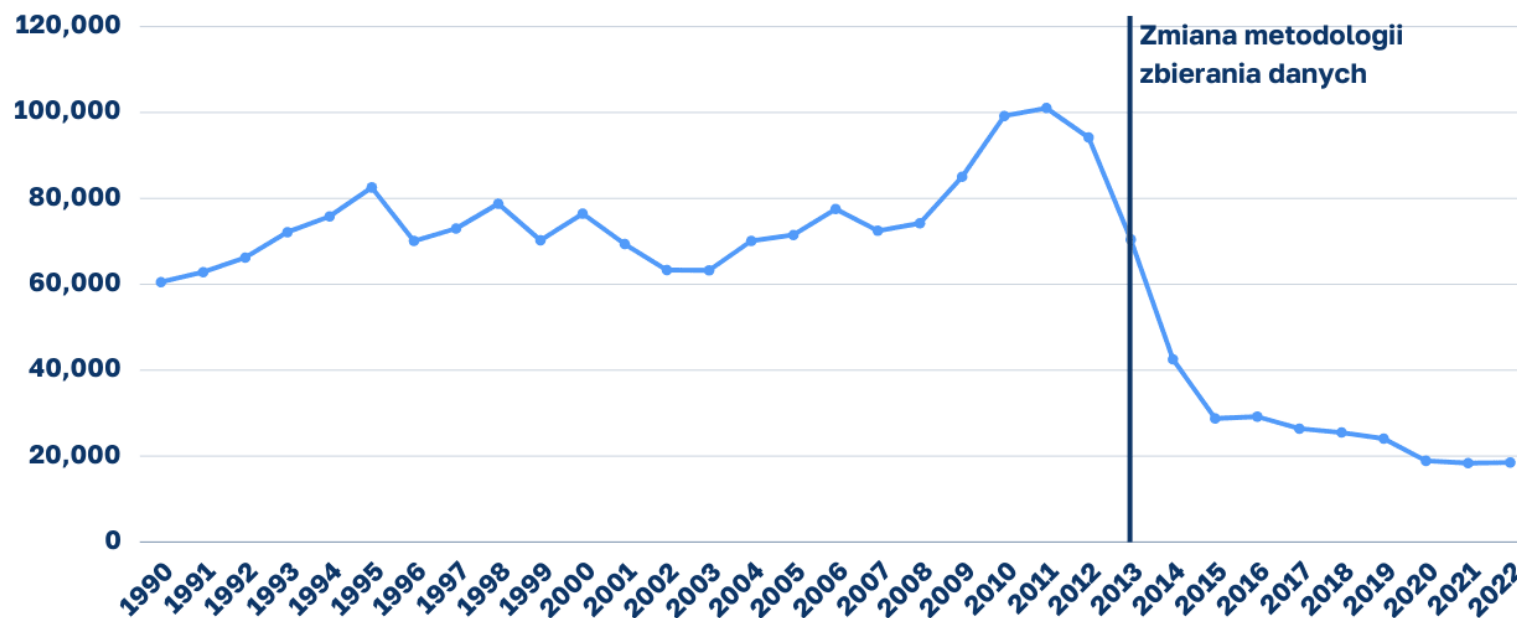
- Trudności w nauce, klasa I-II (czytanie i pisanie)
- Brak motywacji do nauki
- Brak zainteresowań poznawczych
- Powtarzanie klas, wagary
- Wczesne zakończenie lub przerwanie edukacji szkolnej
- Niewykorzystane możliwości intelektualne

5. Czyny karalne nieletnich

Źródło:

https://demagog.org.pl/analizy_i_raporty/przestepczosc-nieletnich-w-iii-rp-co-wiemy/

Czyny karalne **nieletnich** w III RP

Źródło: Opracowanie Demagog.org.pl na podstawie danych Policji

Nadwaga i otyłość

- W 2020 r. wg World Obesity Atlas (Lobstein et al., 2023) na świecie 2,6 mld osób z nadwagą lub otyłością, z czego aż 0,99 mld osób było otyłych.
- Prognozy dla 2035 r. to 4 mld osób z otyłością lub z nadwagą (ponad 50% populacji). Samych osób z otyłością będzie 1,9 mld.
- Raport NIK 2023: W Polsce na otyłość choruje już ok. 9 mln osób, w tym 60% dzieci i młodzież ma nadwagę i otyłość. Polska w czołówce krajów borykających się z otyłością.
- Nadwaga i otyłość przyczyniają się do rozwoju szeregu chorób, w tym cukrzycy typu 2 i nadciśnienia tętniczego.
- Otyłość i nadwaga są chorobami, których skutki oddziałują na ekonomię. W 2019 r. koszty wyniosły 15,4 mld dol. Z danych NFZ wynika, że z powodu powikłań choroby otyłościowej w Polsce w latach 2020–2022 leczonych było prawie 800 tys. pacjentów, którym udzielono łącznie 2,2 mln świadczeń.
- **Brak ogólnopolskiej strategii profilaktyki oraz leczenia.**

Zagrożenia i obawy o przyszłość w grupie 18 – 44

Źródło: CBOS 2025 komunikat z badań 1542 respondentów

- Groźba masowych migracji ludności z Afryki i B. Wschodu – 68%,
- Wybuch III wojny światowej – 68%, (K – 73%)
- Inwazja Rosji na Polskę – 62%, (K – 70%),
- Rosnąca centralizacja władzy w rękach wąskiej elity – 65%,
- Negatywne konsekwencje rozwoju SI – 61%, (K – 69%),
- Rosnące nierówności ekonomiczne na świecie – 61%; (K – 66%)
- Katastrofa demograficzna w Polsce – 59%, (K-63%),
- Zmiany klimatu i globalne ocieplenie – 57%,
- Upadek tradycyjnych wartości, rodzina, religia, naród – 56%,(K.-59%)

Ocena wyzwań i szans politycznych

- Moje pokolenie czekają większe wyzwania niż pokolenie rodziców – 64%, a przeciw temu stwierdzeniu – 25%,
- Pokoleniu rodziców było łatwiej niż nam – 48%, a przeciw – 42%,
- Byłoby lepiej dla wszystkich, gdyby więcej osób z mojego pokolenia objęło kluczowe stanowiska polityczne – 53%, a przeciw – 42%.
- Sytuacja osobista respondenta poprawi się w ciągu 5 lat – 59% (a 60% - kobiety); pogorszy się 7%.

Seniorzy – kumulacja problemów

- Bezradność,
- Samotność,
- Przemoc,
- Jak oszukać seniora?,
- Niepełnosprawność,
- Choroby,
- Wykluczenie (informacyjne, komunikacyjne, kulturowe).

Seniorzy - Ubóstwo

- 2025 - Średnia emerytura - 4045,- (K – 3500,-),
- Mediana emerytur – 3540, ponad 4 mln pobiera świadczenia poniżej tej sumy.
- Minimalna emerytura – 1879,- brutto. Minimum socjalne – 1835,-
- 2025 - 438 tys. emerytów pobierało emeryturę poniżej wartości emerytury minimalnej, tj. 8,5% więcej niż rok wcześniej!!!
- 2025 – 27,7 tys. pobiera poniżej 500 zł; 7,9 tys. – poniżej 100 zł,

Klienci pomocy społecznej

- Ludzie, którzy się wstydzą swego położenia i nie są znani w pomocy społecznej.
- Ludzie, którzy w sytuacji swojej bezradności trafiają do pomocy społecznej,
- Klienci roszczeniowi

Roszczeniowość może prowadzić do nadużyć

- **Nadużycia socjalne:**
- Dopasowanie swojej sytuacji do kryteriów przyznawania świadczeń,
- Nadmierne korzystanie ze świadczeń (wyłudzenie, nadkonsumpcja)
- Nieprawidłowe wykorzystywanie świadczeń,
- Marnotrawienie pomocy rzeczowej (żywnościowej)

Europejski Filar Praw Socjalnych

- **Równe szanse i dostęp do zatrudnienia,**
- **Uczciwe warunki pracy,**
- **Zrównoważona ochrona socjalna.**
- **3 priorytety:**
  - 1. 78% osób w wieku 20 – 64 lata ma posiadać zatrudnienie,
  - 2. 60% dorosłych ma co roku szkolić się,
  - 3. Redukcja o 15 mln liczby osób ubogich!

Bibliografia:

- Auleytner J., Głabicka K., *Polskie kwestie socjalne na przelomie wieków*, Warszawa 2001,
- Auleytner J., Głabicka – Auleytner K., *Nowy wymiar polityki społecznej UE. Od kwestii socjalnych do praw socjalnych*, Warszawa 2024,
- Raport *Uzależnienia w Polsce 2023*, Warszawa 2023, Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom, ISBN: 978-83-966583-3-3.
- Scovil J., *Młodzi Polacy o wyzwaniach stojących przed ich pokoleniem*, Komunikat z badań, CBOS 2025, ISSN 2353 – 4613,
- *Sytuacja osób starszych w Polsce w 2023 r.*, GUS 2023.

Dziękuję za uwagę